

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

פרשת ויקרא

תשע"ט

270

מאוצרות אמונים פניני אמן ותפלה בפרשה

פיצד נתן להסמך על הבהמה בשעת הודיו?

"וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו" (ד"ק)

במסכת יומא (לו א) מבאר שבשעת הסמיכה על הקרבן, היה בעל הקרבן מתודה על החטא שלפניו כפרתו הביא את הקרבן [ראה פ"ב והקבלה] על פסוק זה שמופ'ר ש'מלת 'לכפר' פרושה 'להתודות'.

בהלכות יום הכיפורים פסק המגן אברהם (תרו"ד) שמוסר שד"ן הודיו להאמר בעמידה, לפיכך בעת אמירת הודיו אסור למתודה להשגן באופן שאם ינטל הדבר שיעליו נסמך - הוא יפל, שכן סמיכה שפ"ז נחשבת כישובה. לפי זה תמה האמרי אמת: פיצד יכול בעל הקרבן להתודות בשעת הסמיכה, הלא הסמיכה על הבהמה נעשית 'בכל כחו' (תנ"א טו ב), ובאופן זה אם תנטל הבהמה יפל המתודה?

רבי יצחק יהודה טרוניק אב"ד קוטנא, ישב קט"ה זו בשני תרומים:

א. אף שהסמיכה נעשית 'בכל כחו', אין היא נעשית בכל כח הגוף אלא בכל כח הדין. בלבד [ראה במדרש (בר"ד ס"ה י) שהכש"ם שבארץ ישראל היו גבוהים במיוחד. לפי זה אף המביא כבש לא היה צריך להתכופף כדי להסמך עליו, והסמיכה היתה נעשית בכח ידיו בלבד]. כיון שפ"ז אף אם תנטל הבהמה יפול הנסמך על עמדו, ואין זו הסמיכה שאסר המגן אברהם.

ב. אסור הסמיכה בשעת הודיו נוגע רק למי שנסמך מחמת שהעמידה קשה עליו, שאז הסמיכה מורה על גאווה, ואילו הודיו צריך להאמר בהכנעה. אף הסמיכה על הקרבן לא נועדה כדי להקל על בעליו, אלא כדי שיכניע את לבו ויבין שכל זמן שהחטא עליו - כמוהו כבהמה (ראה 'פנים יפות' על פסוק זה), לפיכך אין היא פוגמת בהכנעה הנדרשת בשעת הודיו.

'בין דעת' קנטורס חסדי אבות יג א-ב

ברכה בלא אמן - כתבשיל חסר מלח

"וכל קרבן מנחתך במלח תמלח... על כל קרבנך תקריב מלח" (ב"ב י)

מפני מה נכפל הצווי על מליחת הקרבן בפסוק זה?

בספר 'שער בת רבים' באר:

תפלה בלא פניה - כמוה כתבשיל תפל ללא מלח. לפיכך כפלה התורה את אזהרתה על המלח, כדי לעוררנו שאף בזמן הגה שהתפלה היא במקום הקרבנות (ברכות כו ב) עלינו להקפיד 'למלח' את תפלותינו על ידי שזכנו בהן קראוי.

בדומה לכך המשיל המוכיח הקדמון רבי משה ב"ר יקר אשכנזי את ענית האמן אחר הברכה למלח הנמתן כתבשיל: כפי שתבשיל משבח - כל זמן שלא יתנו

יראתו של אדם מן השורה הירא גם מפני בעלי השורה שמעליו, ליראתו של 'נשיא' - מלך, שמתוך שאין הוא ירא מאחרים צריכה מדת יראתו להיות מקדשת במלואה לבואר יתברך.

לכך רמז הכתוב: "אשר נשיא יחטא", אף אם: "ועשה אחת" - עבר עברה אחת בלבד מפלל העברות, נחשב לו הדבר כאלו עבר: "מכל מצות ה' אלקיו... ואשים". כיון שלפי תקף מעמדו, צריכה יראתו להיות כפולה ומכפלת משאר בני אדם, וחובה יתרה מוטלת עליו להשמר מעברה.

וזאת גם בקשנתו בתפלות הימים הנוראים: "ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שביצאתך..." - שיצאתנו ויראת כל הבריות תהיה מקדשת כלה רק אליה, ועל ידי כך: "ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם".

פתיחי טעמים בשלח

'פיצד מברכין' על קרבן חטאת

"ואם נפש אחת חטאת בשגגה... והביא קרבנו שיעיר עדים תמימה" (ד-כח)

בתשובתו הידועה על כללי ברכות המצוות (הובא באבן עזר (ש"ר) ח"ד) בן פלט שהכהנים היו מברכים ברכה מיוחדת על כל אחת מעבודות הקרבנות. ופרש המושג 'למלך' (מעשה הקרבנות א) שגוסח הברכה היה: "אשר קדשנו בקדשתו אל אהרן וצגנו לעשות כך וכך..."

תמה רבי יעקב סיניגליה מגדולי אנקונה ובעל 'שבת של מי': מדברי ר"י בן פלט נראה שהכהנים היו מברכים אף על הקרבת חטאת, ולכאורה סותרת ברכתם זו את היסוד שהניח בראשית דבריו, שאין מברכים על ברכה שחייבה בא מכת מעשה עברה, כהשבת גזלה וכיוצא בזה, לפי שאין זו ברכה אלא 'אוי', וכיצד יתכן הדבר?

בעקבות כך נטה רבי יעקב להכריע כי הכהנים לא היו מברכים על הקרבת החטאת. אף יש מהאחרונים שחלקו בין הדברים:

א. בעל 'ד' דוד' חלק: את מצות "והשיב את הגזלה" מקיים הגזלן בעצמו, ולכן אם יברך עליה אינו אלא 'מנאצי', אף את החטאת מקריבים הכהנים שלא חטאו כלל.

ב. עוד חלק הי"ד דוד: מצות השבת הגזלה נאמרה אף לגזלן במיזד, ואילו החטאת אינה באה אלא על שגגה, ולפיכך אין ברכתה נחשבת לגאוף.

ג. ב'ש"ד חמד' חלק: בנסח ברכת החטאת אין מפרטים חטא כלשהו, אף אם נחשב את הגזלן לברך: 'להשיב את הגזלה', נמצא הוא מפרט את החטא בברכתו, ופרוט החטא בברכה כמוהו כנאוף.

'אביר יעקב' קריאות כה א: 'ש"ד חמד' מערכת יום הכיפורים י ב

בו מלח יהיה טעמו תפל, ומעט מלח הנמתן בו מתקן את כלו, כך הברכה - כמוה כתבשיל משבח שלא נתנו בו מלח, וה'אמן' הנענית אחריה היא כמעט המלח המתקן את התבשיל כלו.

'שער בת רבים'; 'פתיח עינים' (קושטא ש"א)

אף על השגגות צריך להתודות

"נפש כי חטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה" (ב"ב)

דרש המגיד מדובנא:

"נפש כי חטא בשגגה" - על האדם הנכשל בחטא לדעת כי הדבר נגדו לו: "מכל מצות ה' אשר לא תעשינה" - מפני שלא הקפיד לקיים את מצוות ה' בשלמות הראייה, שאלו היה מקימן קראוי, היו מגנים עליו מן השמים לבל יכשל בחטא.

בכך יתבאר נסח הודיו שהובא במדרש (ויק"ד ג א): "ערב יום הכיפורים צריך לומר: מודה אני כל רע שעשיתי לפניך, בפרך נגדך לו: "מכל מצות ה' אשר לא תעשינה" עוד לא אעשה כמוהו...". מפני מה אני מתודה על "כל רע שעשיתי לפניך" - אף על השגגות, מפני שאף הן נגרמו בעט"י, שפ"ז: "בדרך רע הייתי עומד", כלומר: לא קימתי את מצוות התורה קראוי.

אהל יעקב

רזי אמונים

מרמזי אמן בפרשה

ענית אמן כהקרבת קרבן

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה" (ד"ק)

בפרשת הקרבנות מפרטים שלוש סוגי קרבנות: 'אשה', 'מנחה ונסך', ראשי התבות: 'אשה', 'מנחה', 'נסך' הוא: 'אמן', ללמדך כי היחוד והתקון שבעשה בבית המקדש בהקרבת קרבנות אלו, הוא מעין היחוד שבעשה בענית אמן, שמהותו - שלוב שמות הו"ה וצדושת שהם בגימטריה 'אמן'.

ש"ש י"ה-י"ג (ל'מ"ד ו'א"ל) במדרש כח יא

"ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם"

"אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' אלקיו אשר לא תעשינה בשגגה ואשים" (ד"ק)

דרש רבי יששכר וינגוט רבה של צ'נסטוחוב:

כפי שאינה דומה אהבת אב לבן יחיד - שכל אהבתו נתונה אליו, לאהבת אב וכמה בנים - שאהבתו מתחלקת ביניהם, כן הוא הדבר בנגוע ליראת שמים; אינה דומה

בעש"ק ח' באדר ב' יחול יום ה'אראצייט של רבנו אליהו הפה"ק מאיזמיר (תנ"ט) בעל 'שבט מוסר' וספרים נוספים. בספריו הגדולים הרבה רבי אליהו הפה"ק להזכיר את שבתה ומעלתה של ענית 'אמן'. להלן נביא מקצת מדבריו:

על הפסוק (אסתר ב ז): "ויהי אמן את הדסה" כתב רבי אליהו: 'אמן' פתיח (חסר) ללמדך כי בין שאסתר הייתה יתומה מאב ואם, מרדכי הצדיק היה מלמדה מקטנותה לענות אמן, כפי שפסק הרמ"א (או"ח סכד ז); וילמד בניו הקטנים לענות אמן פי מיד שהתינוק עונה אמן וזכה לעולם הבא" (מנחת אליהו פרק לב).

אמרו חז"ל (דברים ר"ב ז א): "כל העונה אמן בעולם הזה זוכה ועונה לעתיד לבא". טעם הדבר כי ענית אמן מנקה את האדם שיקים לתחית המתים, וממילא זוכה לענות אמן לעתיד לבא (עני העדה פי תבא).

ברכת המזון - ברכת 'בונה ירושלים' (א)

פתיחה בלשון 'רחמים'

ברכת 'בונה ירושלים' נפתחת בבקשת רחמים - 'רחם נא', שמשמעותה היא: אף שאיננו ראויים לך, עשה עמנו חסד ומלא את בקשתנו. הסבה שברכה זו נפתחת בבקשת רחמים, היא מושם שממדת טובו יתברך לרחם על האדם בעת שהוא שרוי בכאב מחמת שעושקים אותו או שאין לו מזון לאכול וגדד לבוש, אף אם אינו ראוי לך. על כן אף אנו נוקטים לשון זו בכוונתנו לבקש על הציאנה מעל הגלות ובגן ירושלים, וכן על פרוסתנו (יחסיף דעת' על ברכת המזון, על פי סודו הגדול [ירושלים תשי"ז] בפרוש ש"ח יצחק' על ברכת מודים, ובאבני אלהיה על אבינו מלכנו).

אמר האדמו"ר רבי שמעון נתן נטע מלעלוב זצ"ל: בקשת הרחמים בברכה זו הנה אף על עצם מצבנו בגלות המתבטא בנסח ברכת 'רחם נא'; כה עמק שריונים אנו בחשכת הגלות עד שאיננו מתעוררים לבקש כראוי על בגין בית המקדש ומלכות בית דוד, אלא כשנוכחים אנו בקשי' פרוסתנו, ועל עצם בקשה זו ראוי שנבקש רחמים. וכבר אמרו חכמים (תלמוד בבלי סנהדרין דף כב א) שבתוך חשכיה הגלות נשמעים אנו בתפלתנו ככלבים הצוחים 'הב הב' - 'הב לנו מזון', 'הב לנו חיים', ואיננו שמים לב לבקש כראוי שתשוב השכינה למקומה (דברות קדוש [למנוח] וראו תש"ד עמ' א).

בקשה על כלל ישראל

אמר המגיד רבי שמעון פינקוס זצ"ל:

לא בכדי תקנו כי ראשונה בבקשות בברכה זו תהיה בקשה על עם ישראל כולו: 'רחם נא ה' אלקינו על ישראל עמך'. שכן מדת הרחמים היא מדה שרשית המטבעת בטבע כל אדם; אם נראה את חברנו שרוי במצוקה כלכלית ויש בדידנו האפשרות לעזור לו, ודאי נעמד ונסייע לו ככל יכולתנו. ואף אם אין בדידנו אפשרות לסייע, אם אנו מכירים קרוב או חבר שעשיר מפלג המחלק לכל ברוך שבת לב, מסתבר מאד שלא היינו משתתים מלגשת אליו ולבקש ממנו בעבור חברנו הנמצא במצוקה.

והנה באמת, לכל אחד מאתנו יש אוהב ורע, ידיד נפש אב הרחמן, אשר כל אוצרות תבל בידו. בידו אפשרות בלתי מגבלת לסייע והוא חפץ להיטיב לכל הקוראים אליו באמת, האם לא נחוס על חברנו ונבקש מה' יתברך בעבורו? לא לחנם אמרו חכמים על חברו ויאלץ מבקש - נקרא חוטא, שכן המנועותו מלבקש בעבור חברו יכולה לנבע משני פנים: או מפני שאינו מאמין כראוי בגדלות ה' ובהיותו כל יכול, או מחמת מדת האכזריות הטבועה בנפשו, ומתבטאת בכך שאינו מרחם על חברו (הגוספ' תפארת שמשון).

יש בנותן טעם להביא כאן את שאמר המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בשם רבו הסבא מקלם זצ"ל: אפשר להגיע למדרגות טובות במדות שביין אדם לחברו?

מתוך למוד מעמיק בספר 'תמר דבורה', אך להשיג את מדת 'אהבת הבריות' נתן אף על ידי תפלה. כאשר מפנה האדם חלק מתפלותיו לבקשות בעד כלל ישראל, ולא מן השפה ולחוץ, אלא עם כל הלב וההרגשים, הרי ששוכר הוא את מדת הגאון שבלבו, זו הגורמת לו לתחושת 'אני ואפסי עוד'. ומי שמרגיל עצמו לעשות כן פעם אחר פעם, סופו שיגיע לידי 'אהבת הבריות' אמיתית (פני יחזקאל עמ' ד).

בקשת רחמים על בית המקדש הקיים בזמן הזה

היעב"ץ תמה על עצם פתיחת ברכת 'בונה ירושלים' בבקשת רחמים; הלא אין דרך לבקש רחמים על דבר שהיה ונחרב ואינו קיים בהווה? ואין לומר שתפלה זו מכוננת רק על העתיד, שאם כן מדוע אנו מבקשים 'רחם... על ישראל... ועל ירושלים' ואיננו מבקשים מיד בנסח המפרש: 'ובנה ירושלים'!

תרג' היעב"ץ: "אבל בדרך האמת הכל מישב ומבוך בטוב. כי באמת לא בטלו דברים הללו כל עקר, אף אם עברה צורתו לעין הגשמי, מכל מקום במציאותו העצמי האמיתי הן עומדים ברום עולם. לפיכך קדשתו - אף כשהו שוממים לעינינו, ולכן מבטחים אנו שיחזרו לנו באחרית הימים, על כן אין אנו צריכים כאן לבקשת הרחמים אלא שיתגלו ויפיעו אורותיהם לעיני כל העמים" (סודו בית יעקב).

חביבים ישראל

לפני הקדוש ברוך הוא

לפי וסחאות רבים אין גורסים את תבת נא, אלא: 'רחם ה' אלקינו'. באור נאה לתוספת תבת 'נא' אמר רבי ברוך הלוי אפשטיין מפניסק בעל 'תורה תמימה':

בגמרא (הלוי א ב) מבאר שחביבותם היתה של ישראל לפני המקום מתבטאת בעקבה שבשונה ממלאכי השרת המזכירים את שם ה' רק אחר שלוש תבות ["קדוש, קדוש, קדוש שמי", ישראל מזכירים את ה' אחר שתי תבות בלבד] "שמע ישראל ה'". לפיכך בכל אחת מהבקשות בתפלת המזון - ובכללן ברכת 'רחם נא' - מזכיר שם ה' אחר אמירת שתי תבות ["ברוך אתה ה'... נודה לך ה'... רצה והחליצנו ה'... רחם נא ה'... ברוך אתה ה'..."] ["ברוך שאמר" (לבעל 'תורה תמימה') ברכת המזון].

נסים: בבאור נאה שאמר הרה"ק מסקוולען זצ"ל:

פיו שעקר בקשתנו בברכה זו היא על השכינה - שתשוב לשרות בתוכנו, יש לומר כי התבות 'רחם נא ה' אלקינו על ישראל עמך' מתפרשות לכאן ולכאן: 'רחם נא ה' אלקינו', ומה הם הרחמים? 'ה' אלקינו על ישראל עמך' - השרה את שכינת קדשך על ישראל עמך, בלא שיהיה שום מסך המבדיל בינינו לביןך, וכדברי הגמרא (פסחים סג א) שתבת 'על' מתפרשת כסמיכות מחולטת ('ברכת דוד').

הלב הגדול שנדם ב'בונה ירושלים'

איש מפלא היה הגאון רבי שרגא פייוול מנדלוביץ זצ"ל, "אבי כל בני התורה באמריקה, בדור זה ובדורות הבאים" - כפי שפנהו הגאון הגדול רבי משה פייוול זצ"ל, מי "שהיהדות באמריקה עד סוף הדורות תהיה חייבת להכיר לו טובה על פועלו התורני" - כדברי בעל ה'דברי יציב' מצאנו זצ"ל.

כבו עשרים ושבע שנים ערב רבי שרגא פייוול בגפו את הונגריה מולדתו, ופנה ללכת לארץ לא זרועה, אל אמריקה החמנית שבאותם ימים היתה משאת נפשו של רבי משה פייוול אירופה בראשית למלא את שאיפתו להתעשר. אך לא כמחשבתם היתה מחשבותיו של רבי שרגא פייוול. רבי שרגא פייוול קאב במעמקי לבו את מצבה המדרדר של יהדות ארצות הברית, ובלא כח או אמצעים החליט לבלם את הסחף הנורא שמשך את יהודי ארצות הברית אל מחוץ לעולם היהדות.

את שלושים וחמש השנים הבאות, עד לפטירתו, הקדיש רבי שרגא פייוול במלואו למען ה' ולמען תורתו. במהלך הוא הקים ישיבות ומוסדות תורה, אשר היו אכן פנה להקמתו של עוד עשרות ומאות ישיבות ותלמודי תורה הקיימים עד עצם היום הזה. כן נשמרה הגחלת היהודית גם בתוך המרחב הקפוא והחורני של ארצות הברית, והפכה לבסוף לשלהבת בוערת המוסיפה והולכת עד ימינו.

דוע היה רבי שרגא פייוול בלבד הרגיש והחם לכל דבר שבקדושה, ובפרט לגורלם של כלל היהודים בארצות הגולה ובארץ הקדש. רגשות זו התעצמה והתעוררה ביתר שאת בשנת תש"ח, שבה התחילו בארץ הקדש תהפוכות מפלאות שלוו במאורעות דמים קשים אשר חסירו פעימה מלבבותיהם של מיליוני יהודים בארצות הגולה, מהם שרדתי חרב שזה עתה נמלטו בעור שניהם מחרב המשחית שהחזיקה למעלה משלוש מהעם היהודי בשנות השואה האיומה.

תלמידיו התייקים שיצעו היטב כמה בחלי דמעות שופך רבם כל ימיו על צרות ישראל, צפו בהשתאות מהולה בדיאגה ברבם שלבו הלק וסער, והתרגשותו הלקה ונאמתה לאור המאורעות שהתרחשו בארץ ישראל ולמשמע בשורות האויב שהגיעו ממנה בזו אחר זו על הרגבים ועל פצויעים מקרב יהודיה. במקום אלפי מיליון מארץ ישראל חיה רבי שרגא פייוול את המאורעות כאלו עומד הוא על אדמתה.

היה זה בערב שבת קדש לסדר "אם בחקתי תלכו", "יט לחדש ארץ תש"ח. שמעות קשות שהגיעו מארץ הקדש ולא נעלמו אף מאזניו הרגישות של רבי שרגא פייוול, דברו על כך שהעיר העתיקה בירושלים, ובכלל זאת הכתל המערבי ופלו בידו הישמעאלים, כחלק

מהמלחמה האכזרית שנהלו אויבי ישראל כנגד יהודי ארץ ישראל כלם. במין אלפי היהודים שדרו עד אותה עת, זה מאות בשנים, בין חומות העיר העתיקה, נפלו רבים חלל לכדורי המרצחים האכזרים, והיתר הגלו לארץ גזרה, לעבר הייזר, או נעקרו מבתם למקום אחר.

הידיעה על אודות האסון הנורא התפשטה כבזק באמצעות גלי הטלגרף ברחבי העולם היהודי, ופגיעה כחץ בלבו הרגיש של רבי שרגא פייוול. היה זה בליל שבת קדש פרשת בחוקותי. רבי שרגא פייוול סים את סעודת ליל השבת ופנה לברך את ברכת המזון בדחילו ורחימו כדרכו.

כשהגיע בברכת 'רחם נא' למלים: "על ישראל עמך ועל ירושלים עירך...", פרץ לפתע בככי נורא ולא הצליח להרגע. לבו לא כול היה לעמד בצער וכפאב הנורא שחש בעקבות האסון שארע בירושלים, והוא קרס על הרצפה ואבד את הכרתו.

הרופאים שהגיעו לביטו קבעו עד מהרה כי מדובר בהתמוך לב קשה. לאחר מאמצי התאבא ארבים הצליחו להשיב אליו את רוחו ולעוררו מעלפוננו, אך לבו סרב להתאושש מהאסון. במשך שלושה וחצי החודשים הבאים הוא נותר מרתק למסתו כשמצבו הולך ומחמיר, עד שביום ג' באלול תש"ט תמה ונשלמה מסכת חייו המפלאה.

היטיב לתאר זאת אחד מסופרי התקופה בדברים שפרסם מיד לאחר פטירתו: "לבנו התפלץ מפאב על גלות ישראל בכלל ועל הגלות בארץ ישראל בפרט... במקום מושבו בארצות הברית רבי שרגא פייוול כאלו חי בירושלים, וכאלו חי יחד עם בני ירושלים, והגולה אשר הגלו אחיו בני ישראל מירושלים עיר הקדש הכריעה את לבו.

אותו קול סוער: 'בנה ירושלים' ששבר את לבו, לא יפסק לעולם, ואף יוסיף להרעיש עולמות - המזכירים את ה' אל דמי' לכם ואל תתנו דמי לו... ועד ימים את ירושלים תהלה בארץ...".

שילוחא דרחמנא עמ' 435